

Uwagi Centrum Cyfrowego Projekt: Polska dotyczące Programu na rzecz ochrony prawa autorskiego i praw pokrewnych w Polsce na lata 2013-2015.

Centrum Cyfrowe Projekt:Polska zostało zaproszone do udziału w roli obserwatora w posiedzeniu Zespołu Do Spraw Przeciwdziałania Naruszeniom Prawa Autorskiego i Praw Pokrewnych, którego celem było rozpoczęcie prac nad przygotowaniem nowego Programu na rzecz ochrony prawa autorskiego i praw pokrewnych w Polsce w latach 2013-2015. Poniżej przedstawiamy uwagi dotyczące programu na rzecz ochrony praw autorskich i praw pokrewnych na lata 2008-2010 r. oraz propozycje zmian do programu na lata 2013-2015.

Pojęcie “piractwa”

Program na rzecz ochrony praw autorskich i praw pokrewnych 2008-2010 operuje pojęciem “piractwa” jako jednym z kluczowych terminów, z grubsza odpowiadającym pojęciu “naruszenia praw autorskich”. Pragniemy podkreślić, że “piractwo” to termin potoczny, silnie nacechowany emocjonalnie, i jako taki nie powinien być kluczowym pojęciem organizującym planowanie strategiczne w zakresie praw własności intelektualnej. Dodatkowo, ze względu na nieprecyzyjne granice termin ten stygmatyzuje także działania w świetle prawa dozwolone, a błędnie tym terminem określane. Ze względu na rangę przygotowywanego programu, proponujemy wyłącznie używanie prawnych, neutralnych pojęć takich jak np. naruszenia prawa autorskiego.

Rozróżnienie naruszeń o charakterze komercyjnym i niekomercyjnym

Pojęcie piractwa zostaje zdefiniowane na potrzeby programu jako obejmujące komercyjne naruszenia praw autorskich - tak wynika z definicji na stronie 6., następującego po niej katalogu rodzajów "piractwa" oraz dalszego opisu tego zjawiska. Jednak w dalszej części programu - na stronie 13. - uwzględnione zostają również naruszenia nie mające charakteru komercyjnego, obejmujące przede wszystkim nieautoryzowaną wymianę plików w Sieci.

Ta niejednoznaczność kluczowego pojęcia i brak rozróżnienia naruszeń o charakterze komercyjnym i niekomercyjnym jest podstawową wadą programu. Tocząca się w zeszłym roku, w ramach warsztatów na temat reformy prawa autorskiego zorganizowanych przez MAiC i MKiDN, debata dowiodła, że istnieje ogólny konsensus co do nie ścigania i nie karania naruszeń o charakterze niekomercyjnym. Program winien skupić się na słusznym przeciwdziałaniu i ściganiu naruszeń o charakterze komercyjnym, jednocześnie rozróżniając i odgraniczając naruszenia o charakterze niekomercyjnym. W przypadku tych ostatnich należy stosować odmienne narzędzia redukowania tego zjawiska, obejmujące przede wszystkim działania edukacyjne. Mając na uwadze cel, jakim jest przeciwdziałanie naruszeniom praw autorskich, za środek ku temu należy również uznać reformę prawa autorskiego opartą na dowodach, w szczególności badaniach określających realną szkodliwość lub zyski społeczne płynące z niekomercyjnej wymiany plików.

W szczególności, w zakresie celu strategicznego zakładającego zwiększenie efektywności i skuteczności działań organów ścigania w zakresie walki z przestępczością w Internecie proponujemy całkowite zniesienie sankcji karnych w odniesieniu do naruszeń prawa autorskiego o charakterze niekomercyjnym. Postulujemy również o zniesienie sankcji cywilnych w odniesieniu do indywidualnych użytkowników niekomercyjnych oraz zmniejszenie sankcji cywilnych w odniesieniu do użytku komercyjnego.

Precyzyjne określenie zjawisk o charakterze naruszeń prawa autorskiego

Z kwestią rozróżnienia działań o charakterze komercyjnym i niekomercyjnym wiąże się kwestia precyzyjnego określenia granic pomiędzy zjawiskami naruszającymi prawa autorskie, a czynami dozwolonymi. Dotyczy to przede wszystkim czynów mieszczących się w zakresie wyjątków i ograniczeń prawa autorskiego, definiujących swobody użytkowników utworów. Program na lata 2008-2010 jest w tej kwestii kilkakrotnie nieprecyzyjny i umożliwia uznanie działań w świetle prawa dozwolonych za nielegalne i wymagające ścigania. Takim przykładem może być reprograficzne kopiowanie utworów w programie zaliczane bez wyjątków jako forma piractwa. Natomiast zgodnie z art. 23 prawa autorskiego można bez zezwolenia twórcy, nieodpłatnie korzystać z już rozpowszechnionych utworów w zakresie własnego użytku osobistego.

Większa rola działań edukacyjnych i zwiększania świadomości użytkowników indywidualnych

W programie na lata 2013-2015 dużo większą rolę powinny odgrywać działania edukacyjne i zwiększające świadomość użytkowników. Tego rodzaju działania są do pewnego stopnia uwzględnione w programie na lata 2008-2010. Jednak działania te mają na celu jedynie wzrost świadomości naruszeń, ich szkodliwości i przestępczego charakteru. Czytamy na przykład: *“Prowadząc działania systemowe należy wciąż bardzo mocno akcentować inicjatywy związane z kształtowaniem sfery świadomości obywatelskiej i traktować piractwo jako czyny o wysokiej szkodliwości społecznej”* (s.5) oraz *“Prowadzenie działań edukacyjnych na rzecz kształtowania Urząd Patentowy RP, Minister Finansów, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. świadomości społecznej i prawnej o przestępczym charakterze naruszeń praw autorskich i praw pokrewnych oraz innych praw własności intelektualnej”* (Cel strategiczny nr. 5, s.23).

W naszej opinii jest to ujęcie zbyt wąskie, a oparte na takim założeniu działania realizowane w ostatnich latach nie spełniają zakładanego celu, jednocześnie mając negatywne skutki społeczne. W większym stopniu należy się więc skupić na tym na co

pozwala prawo (m.in. na działaniach mieszczących się w zakresie dozwolonego użytku), niż na tym co jest zabronione i jakie skutki powoduje łamanie praw autorskich i pokrewnych. Pragniemy wskazać, że w ostatnich latach doszło do wyraźnej zmiany kampanii społecznych dotyczących kwestii prawa autorskiego - należy tu wymienić na przykład propozycje Polskiej Izby Książki - przyjmujące, że zamiast skupiać się na kwestii naruszeń należy prowadzić działania na rzecz wzrostu świadomości, jakie zachowania są legalne. Pragniemy również wskazać na działania edukacyjne m.in. Fundacji Nowoczesna Polska, naszej Fundacji oraz organizacji zrzeszonych w Koalicji Otwartej Edukacji, mające na celu wzrost świadomości na temat praw użytkowników, oraz legalnych form dzielenia się utworami. Działania te wychodzą z założenia, że informowanie o dozwolonym użytku i jego zakresie jest równie lub bardziej istotne, niż informowanie o naruszeniach.

Stoimy na stanowisku, że wzrost ogólnej świadomości prawa autorskiego, dużo bardziej niż informowanie o naruszeniach, zagrożeniach i karaniu naruszeń, może wpłynąć pozytywnie na problem naruszeń prawa autorskiego. Jednocześnie uważamy, że negatywny charakter dotychczas realizowanych kampanii może mieć skutki odwrotne do zamierzonych i szkodliwy z punktu widzenia kształtowania odpowiednich norm i wartości oraz poczucia wspólnoty w dzisiejszym społeczeństwie.

Postulujemy, aby dotychczasowy cel nr 5, o brzmieniu *“Prowadzenie działań edukacyjnych na rzecz kształtowania świadomości społecznej i prawnej o przestępczym charakterze naruszeń praw autorskich i praw pokrewnych oraz innych praw własności intelektualnej, a także roli administracji państwowej w zwalczaniu tych naruszeń”* przyjął następujące brzmienie: *“Prowadzenie działań edukacyjnych i informacyjnych na rzecz wzrostu wiedzy i świadomości społecznej dotyczącej wszystkich aspektów systemu praw autorskich”*.

Pragniemy wskazać rażąco niewystarczający zakres działań zaplanowanych na lata 2008-2010, obejmujący: organizację konkursu plastycznego, wystawy plakatów, publikację komiksów, broszur, kalendarzy i pocztówek. Administracja publiczna powinna

realizować szeroko zakrojone akcje edukacyjne i informacyjne, albo też zlecać ich realizację poprzez organizowanie konkursów grantowych, dotyczące całokształtu zagadnień związanych z prawami autorskimi. Celem tych działań powinno być podnoszenie wiedzy i świadomości prawnej na temat praw autorskich, zakresu dozwolonego użytku czy możliwych naruszeń prawa autorskiego. Działania te należy realizować z wykorzystaniem nowoczesnych form komunikacji, w szczególności poprzez media i narzędzia internetowe.

Cel ten powinien obejmować ewaluację dotychczas realizowanych kampanii - takich jak kampania "Bądź świadomy" oraz działań edukacyjnych, takich jak obowiązkowe zajęcia na temat ochrony praw własności intelektualnej.

Reforma prawa autorskiego, zwiększenie dostępności legalnych zasobów i wspieranie nowych modeli biznesowych

Priorytetem dla państwa polskiego powinno być dzisiaj nie tylko egzekwowanie istniejącego stanu prawnego, lecz dostosowanie prawa do obecnej, szybko się zmieniającej rzeczywistości. Program dotyczący ochrony prawa autorskiego powinien więc dążyć przede wszystkim do rozwiązywania problemów, które powodują powstawanie naruszeń prawa autorskiego w Sieci - a nie jedynie zwalczanie samych naruszeń. Z tej perspektywy Program jest zdefiniowany zbyt wąsko - niezbędny jest bowiem dokument o charakterze strategicznym obejmujący całokształt działań dotyczących wspierania procesu zarządzania prawami autorskimi w społeczeństwie.

Dlatego też uzupełnieniem działań mających na celu ściganie komercyjnych naruszeń prawa autorskiego oraz działań edukacyjnych powinna być reforma prawa, dotycząca przede wszystkim kwestii nieautoryzowanej wymiany treści objętych prawami autorskimi w internecie. Konieczność reformy - nawet jeśli brak jeszcze konsensusu co do jej precyzyjnego kierunku - została zademonstrowana poprzez zeszłorocznych, wspomnianych już wcześniej warsztatów. Istnieją również propozycje reformy prawa autorskiego zaproponowane przez utworzony przy MKiDN zespół czołowych ekspertów od prawa autorskiego.

Podobnie istotne jest zwiększenie dostępności legalnych treści, przede wszystkim w środowisku sieciowym. Ich dostępność, szczególnie w dłuższej perspektywie czasowej, spowoduje redukcję naruszeń prawa autorskiego, szczególnie tych o charakterze niekomercyjnym. Państwo powinno w szczególności zapewnić łatwy dostęp do zasobów publicznych. Postulujemy w tym aspekcie działania nastawione na otwieranie (udostępnianie z możliwością ponownego wykorzystania) zasobów produkowanych i finansowanych ze środków publicznych oraz należących do domeny publicznej.

Wreszcie podobny cel można zrealizować poprzez wspieranie nowych modeli biznesowych, które także mogą zapewnić dostępność legalnych, wysokiej jakości treści w Sieci – i dzięki temu służyć redukcji skali naruszeń. W badaniach zachowań użytkowników (takich jak zrealizowane przez Centrum Cyfrowe Projekt: Polska badanie „Obiegi kultury”) kwestia niedostępności legalnej oferty jest często przedstawiana jako jedno z kluczowych uzasadnień.

Badania dotyczące społecznych, kulturowych i ekonomicznych aspektów funkcjonowania systemu praw autorskich

Problemem związanym z kształtowaniem odpowiedniej polityki kulturowej w zakresie praw autorskich jest brak odpowiedniej wiedzy i danych, na bazie których można tę politykę budować. W efekcie strategie i regulacje własności intelektualnej opierają się często na przesłankach, które nie są podparte dowodami.

Przykładowo, dotychczasowy program stwierdza jednoznacznie, że “[..] *nielegalne produkty muzyczne i filmowe ograniczają kreatywność, zubażają wpływy budżetowe, hamują inwestycje*”. Naszym zdaniem obraz ten jest bardziej skomplikowany - biorąc pod uwagę liczne analizy i badania prowadzone w ostatnich latach na świecie¹, nie da

1 m.in. The Sky is Rising, styczeń 2012, Michael Masnick, Michael Ho, <http://www.techdirt.com/skyisrising/>; Peter C. DiCola Money from Music: Survey Evidence on Musicians' Revenue and Lessons About Copyright Incentives, styczeń 2013 http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2199058; Piracy and Movie Revenues: Evidence from Megaupload, Christian Peukert, Jorg Claussen, 2012 <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?>

się wykazać tak prostego, jednoznacznego wpływu zjawisk określanych miarem “piractwa”. Wiele badań wskazuje na brak wyraźnego, negatywnego wpływu naruszeń na rynek. Inne wskazują, że obok skutków wyraźnie negatywnych istnieją także pozytywne aspekty, związane przede wszystkim z nieformalną wymianą treści w Sieci.

Tymczasem Program na lata 2008-2010 powołuje się na pojedyncze badanie: “Raport: Podróbki i produkty podobne. Świadomość społeczna z grudnia 2007 roku”.

Postulujemy więc, by Program na lata 2013-2015 obejmował dodatkowy cel strategiczny, obejmujący program badań nad społecznymi, kulturowymi i ekonomicznymi aspektami funkcjonowania praw autorskich. Program badawczy powinien być realizowany we współpracy przez wszystkich interesariuszy i strony debaty, oraz przy pełnej przejrzystości działań - by zagwarantować jego obiektywność i wiarygodność. Nie możemy zgodzić się z zawartym w Programie na lata 2008-2010 stwierdzeniem, że *“W tej sytuacji ustawiczne podnoszenie standardów ochrony wszelkich praw własności intelektualnej staje się koniecznością oraz warunkiem dalszego rozwoju”* (s.4) - jeśli przez podnoszenie standardów ochrony rozumiemy skupienie się na kwestii egzekwowania praw i ścigania naruszeń. Celem prowadzonych badań powinno być przede wszystkim stworzenie podstaw dla bardziej złożonej koncepcji reformy praw autorskich, identyfikującej faktyczne warunki rozwoju cywilizacyjnego związane z odpowiednim kształtem reżimu praw autorskich.

Pragniemy wskazać, że Centrum Cyfrowe Projekt: Polska realizuje w latach 2012-2013 badanie dotyczące świadomości społecznej i stanu wiedzy odnośnie praw autorskich. Projekt jest realizowany z grantu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Uwzględnienie roli strony społecznej i organizacji pozarządowych

Zeszlóroczne kontrowersje związane z porozumieniem ACTA wykazały, że działania dotyczące zwalczania naruszeń praw autorskich mają silny wymiar społeczny: są

przedmiotem troski wielu obywateli, gdyż mogą potencjalnie wpływać na zakres swobód obywatelskich. Z tego powodu wszelkie działania dotyczące naruszeń praw autorskich, objęte planowanym Programem, powinny być konsultowane ze stroną społeczną. Postulujemy również, by przedstawiciele strony społecznej i kluczowych organizacji pozarządowych działających w tym zakresie byli uczestnikami wszelkich ciał publicznych zajmujących się kwestiami prawa autorskiego, w tym ochrony praw autorskich i przeciwdziałania ich naruszeniom. Podejście takie jest zgodne z przyjętym niedawno przez Radę Ministrów programem „Lepsze regulacje 2015”.